

Pietje Bell in de grote wereld

Leeuwarder Courant

15-9-'89

Meer dan eens hebben historici de twintigste eeuw uitgeroepen tot de eeuw van de informatievoorziening. Toch is het nog steeds mogelijk dat deze of gene zich opwerpt als ex-exgenoot van Marilyn Monroe zonder dat iemand zulks kan bevestigen dan wel tegenspreken. Waarom zou het dan niet mogelijk zijn dat Ed. de Nève (pseudoniem van Jean Lenglet) tijdens de Duitse bezetting deel heeft uitgemaakt van de 'Intelligence Service'? Uit de zojuist verschenen biografie 'Ed. de Nève, schrijver, journalist, verzetsman, 1889-1961' blijkt dat biograaf Emile van der Wilk wat deze veronderstelling aangaat grotendeels af gaat op wat de verzetsstrijder daarover zelf beweerd heeft. Toen hem na de oorlog gevraagd werd iets meer te vertellen over zijn heldendaden, antwoordde hij in een brief: 'Ik zal dat graag doen voorzover het mij mogelijk is. Want er zijn geheimen in deze werkzaamheden, welke mij niet toebehoren, maar aan de 'Intelligence Service' en ik ben door mijn woord gebonden niet daarover te spreken.'

Omdat de in 1889 geboren Tilburger Jean Lenglet behalve chansonnier, diplomaat, journalist, militair, reisleider, speculant en spion ook autobiografisch romanschrijver was, stond zijn geroemantiseerde biografie al op papier. Van der Wilk heeft fictie en werkelijkheid ijverig met elkaar vergeleken en komt na aanvullend onderzoek in talloze archieven tot een levensbeschrijving die zonder overdrijving hilarisch genoemd kan worden. Het begint al, zo staat in zijn boek 'Bij ons op den Heuvel' beschreven, met een dramatisch en definitief afscheid van een alleraardigst meisje op het station van Tilburg. De Nève is dan rond de twintig jaar. Al snel ontmoet hij in Rotterdam Maria Staudenmayer met wie hij op 17 september 1910 te Antwerpen in het huwelijk treedt. Aldaar wordt een jaar later een zoon geboren. Hoewel De Nève in Tilburg als koopman en winkelbediende stond ingeschreven, geeft hij bij de aangif-

te van zijn zoon als beroep 'dagbladschrijver' op.

Twee jaar later wordt het huwelijk ontbonden omdat bewezen is dat 'gedaagde' (De Nève) overspel heeft gepleegd. Dat zal wel waar zijn want nog geen twee maanden later trouwt hij in Montmartre met de Franse Marie Léonie Pollart. In de kunstenaarswijk van Parijs verdient De Nève ondertussen zijn brood met het zingen van zelfgemaakte liedjes. Twee jaar voor zijn dood vertelde hij aan Bibeb dat de Parijse onderwereld hem als chansonnier had aangenomen. Een jaar later was hij echter al privé-secretaris van Gordon Bennett, directeur-eigenaar van de Europese editie van de New York Herald Tribune. Toen hij voor dit blad een feuilleton over het zwerversleven (natuurlijk vermond als clochard) in Parijs had geschreven, viel dat zo in de smaak dat Bennett zijn secretaris op reportage naar Alaska stuurde om een artikel over goudzoekers te maken. De Nève leefde vijf maanden onder goudzoekers, aldus Van der Wilk.

De Nève's familie wist te melden dat Van der Wilks studieobject zijn leven mystificeerde en zijn vijfde vrouw weigerde om de enige bewaarde brieven van haar man af te staan, dus enig wantrouwen ten aanzien van de zelfgeregisseerde geschiedschrijving is hier op zijn plaats. Maar zoals de biograaf in zijn inleiding zelf schrijft, zijn de werkelijk voorgedane feiten al fantastisch genoeg.

Daar is bijvoorbeeld zijn (derde) huwelijk met Ella Gwendolen Rees Williams, later onder de naam Jean Rhys wereldberoemd geworden als schrijfster. Hoewel Rhys in 1970 aan Henriëtte Freezer toevertrouwde niets over De Nève te vertellen te hebben, schreef ze in haar onvoltooide autobiografie 'Smile Please' een gedetailleerd verslag van haar eerste ontmoeting met de excentrieke Nederlander die met een diplomatiek paspoort in Londen verbleef. Ze was verbaasd dat hij haar tijdens hun tweede ontmoeting niet kuste maar dit gebrek aan gepassioneerde werd tijdens het volgende rendez-vous goedge maakt toen de diplomaat haar onder het schijnsel van de volle maan ten huwelijk vroeg. Rhys vond eindelijk de kracht om de cheques van haar ex-minnaar te weigeren en gaf haar ja-woord. Dit ondanks de mededeling van haar 'ex' dat De Nève bekend stond als 'a French secret agent', zoals Carole Angier in haar boek 'Jean Rhys' schrijft.

Pas in 1988 is door Van der Wilk ontdekt dat De Nève op de dag

van het huwelijk nog niet officieel van Marie Pollart was gescheiden. Dat zal hij vergeten zijn want ondanks zijn vijf huwelijken hield De Nève niet van een losbandige liefdesleven. Als hij verliefd raakte op een vrouw, leidde dat nooit tot een losse verhouding; hij trouwde haar gewoon. In Den Haag dronk het nieuwe paar iedere dag een aperitiefje in het Centraal Station en werd er dagelijks onder het genot van levende vioolmuziek in een klein restaurant gegeten, maar de wijde wereld lonkte. Omdat ze inmiddels straatarm waren, moest er her en der geld geleend worden om naar Parijs te kunnen vertrekken. De armoede in deze wereldstad was echter schrijnend, het verdriet ook want er werd een zoonje geboren dat vrijwel onmiddellijk overleed.

Toen de nood op zijn hoogst was, kreeg De Nève een baantje als secretaris van de Japanse delegatie bij de 'Interallied Commission' in Oostenrijk en Hongarije, een commissie die toezicht moest houden op de ontwapeningsafspraken. Zowel De Nève als Rhys hebben deze episode in hun boeken beschreven. Van der Wilk citeert hier ruimhartig uit (de Engelse citaten van Rhys zijn zelfs steeds van een Nederlandse vertaling voorzien). Zoveel wordt wel duidelijk dat De Nève met geld geknoeid heeft. Kort nadat Jean Rhys constateerde dat ze weer zwanger was, trof ze haar man met een pistool in de hand aan. Ze weet hem over te halen geen zelfmoord te plegen maar in plaats daarvan de vlucht te nemen. Haar overredingskracht moet groot geweest zijn want het echtpaar sloot onder het genot van twee flessen wijn een maaltijd te nuttigen om vervolgens Wenen te ontvluchten. Het werd een avontuurlijke en vooral lange reis via diverse Europese steden; in Londen leende Rhys geld van haar ex-minnaar en vlak bij Brussel werd uiteindelijk een dochter geboren. Die moesten ze bij gebrek aan geld in de kliniek achterlaten. In Parijs aangekomen, deed zich een extra probleem voor toen een deurwaarder een dwangbevel bezorgde waarin De Nève verplicht werd in het echtelijk huis van Marie Pollart terug te keren. Hoewel de verlaten echtgenote er pas in 1925 in toestemde officieel te scheiden, is het haar niet gelukt haar man nog ooit in de echtelijke sponde te lokken.

Hoe de doortvluchtige ex-diplomaat ondertussen aan zijn geld kwam, is niet duidelijk. Rhys weet het in 1979 ook niet meer. Wel heeft ze het over een geheimzinnige baan die haar man in Amster-

dam zou hebben. In 'Persoonlijkheden in het Koninkrijk der Nederlanden' van 1938 staat in het curriculum van De Nève: '1922-1924 reizend correspondent van de New York Times', maar dat wordt zelfs door de biograaf met een korreltje zout genomen. Ergens anders heeft Rhys het over de Continental Daily Mail. Zes maanden heeft De Nève in ieder geval niet voor het geld hoeven en kunnen werken omdat hij die in een Parijse gevangenis doorbracht. De politie had hem toch te pakken gekregen voor de Weense oplichtingszaak. Toch is dit geen verloren tijd geweest omdat hij in een razend tempo een boek over de mistoestanden in het gevangeniswezen schreef dat in het Engels, Frans en Nederlands is verschenen. De recensies waren niet eens negatief.

Jean Rhys was ondertussen een verhouding met een andere man aangegaan. De Nève leidde na zijn vrijlating uit de gevangenis een zwervend bestaan. In weer een ander naslagwerk staat dat hij rond 1926 'Corresp. du Journal, cent. de France' was. Daarvan zijn geen bewijzen boven tafel gekomen, evenmin als van zijn correspondentenschap van Le petit Parisien waarover de biograaf in woorden, van 'zou kunnen', 'misschien' en 'mogelijk' ook uiterst vaag blijft.

Wel is het zeker dat de zwerver (heeft hij deze status later geroemantiseerd door rond te vertellen dat hij zwerver in opdracht van een belangrijke krant was?) in een Haags tehuis voor daklozen werd opgenomen en al na korte tijd... directeur van de instelling werd. Ook aan deze carrière kwam door moeilijkheden over geld snel een einde. Maar dat belette hem niet om weer een huwelijk te beginnen.

Ook De Nève's vierde vrouw was een schrijfster, Henriëtte van Eyk. Hun huwelijksleven staat uitgebreid beschreven in Van Eyks autobiografie 'Dierbare Wereld'. De nieuwe echtgenoot dacht er zijn vrouw blij mee te maken een echt burgermansleven te gaan leiden. In Engeland werd een namaak-Tudorhuis gehuurd en alleen ingericht en gestoffeerd voorzover de burens er binnen konden kijken. De Nève vond zijn vrouw veel te onafhankelijk toen ze besloot naar Nederland terug te gaan, kort nadat zij een traploper voor de onderste vier treden (die waren van buiten af te zien) hadden aangeschaft.

In Nederland zat het De Nève ook tegen. Samen met onder meer Leo Braat voerde hij de redactie van de Kroniek voor Kunst en

Ed. de Nève en Jean Rhys in 1921 in Wenen.

Cultuur maar moest die post al snel opgeven nadat Jan Greshoff De Nève's dubieuze betrokkenheid bij de Spaanse burgeroorlog aan de kaak had gesteld. Dat deed pijn want ondanks zijn zwakke financiële positie als gevolg van zijn ontslag in 1935 als correspondent van Het Volk, standplaats Londen, had hij dit tijdschrift in hetzelfde jaar zelfs geldelijk gesteund.

Maar lang bleef hij er niet over tobben want het dreigende nationaal-socialistische gevaar nam hem helemaal in beslag. Al vaker had hij in felle bewoordingen over politieke mistoestanden geschreven, onder meer zou hij een kritisch artikel over Portugal 'in een Amerikaanse krant' hebben geschreven na een bezoek aan dictator Salazar. Toen hij als correspondent voor de Daily Herald, standplaats Amsterdam, zich neerbuigend over Von Ribbentrop had uitgelaten kwam de nazi hem persoonlijk opzoeken. Daar had deze hoogwaardigheidsbekleder

geen rekening gehouden met het temperament van de correspondent want die wees hem dapper de deur.

Voor dezelfde Engelse krant had De Nève de burgeroorlog in Spanje verslagen en hij onderhield daar natuurlijk intensieve contacten met Hemingway. In een brochure die hij later over zijn Spaanse ervaringen schreef, noemt hij Ludwig Renn en Tristan Tzara zijn kamaraden. Wat een schande van die Greshoff om juist deze man een half jaar later van ongeoorloofde politieke betrokkenheid te verdenken, zo schrijft Van der Wilk tot tweemaal toe. De Nève's anti-Duitse artikelen kon hij in 1939 kwijt in het 'opmerkelijke' (?) blad 'De Blaasbalg', een tijdschrift dat bedoeld was de bevolking te doordringen van het nationaal-socialistische gevaar. De hoofdredacteur was mr. Van Heuven Goedhart, toen nog hoofdredacteur van het Utrechts Nieuwsblad, later van Het Parool. Even daarvoor

had De Nève voor de Daily Herald zogenaamd als inkoper van een groot warenhuis in Duitsland gewoond. De kritische artikelen die hij vanuit deze undercoverpositie de wereld in slingerde, moesten gestaakt worden nadat de krant zo dom was foto en naam van hun 'skillful correspondent from Amsterdam' te publiceren.

Een andere door Van der Wilk gememoreerde verzetsdaad is dat de slimme journalist, als hoofd van een organisatie, bloemen liet leggen bij het standbeeld van koningin Emma. Wie verbaast er zich nog over dat niemand gelooft dat het Ed. de Nève was die Vrij Nederland in 1941 bijna in zijn eentje deed verschijnen: 'Aangezien niet alleen redactionele, maar ook de technische contacten weggevallen waren, bleven De Nève's werkzaamheden niet beperkt tot de redactie, maar strekten zich ook uit tot de financiering en de verspreiding.' Alleen zou hij enige hulp hebben gehad van Jacques Gans, die hij nog uit zijn Parijse bohémienjaren kende. Dat is dan een veronachtzame periode in de geschiedschrijving van Vrij Nederland, twee journalisten die zich meer Fransman dan Nederlander voelden en in het bolsjewisme een welhaast groter gevaar zagen dan het nationaal-socialisme hebben hun leven geriskeerd om het belangrijkste verzetsblad van Nederland te redden. Ook de president van de Verenigde Staten was onder de indruk van De Nève's verzetsactiviteiten blijken een Amerikaanse onderscheiding die op zijn naam staat. Koningin Wilhelmina gaf hem later nog een standje vanwege het zonder toestemming accepteren van buitenlandse onderscheidingen. Op dat ogenblik droeg hij overigens alleen zijn twee Franse onderscheidingen.

De Nève trouwde in 1947 voor de vijfde keer, deze keer met een Poolse gravin. Hij was toen al ernstig ziek. De tien jaar die aan zijn dood in 1961 voorafgingen, heeft hij een nogal bedlegerig leven geleid. Ondertussen zag hij wel kans Lou de Jong ervan te overtuigen dat alles wat in zijn boek 'Glorieuzen' over de oorlog stond geschreven, echt gebeurd was. In 1984 werd hem postuum het verzetsherdenkingskruis verleend.

Ed. de Nève is als schrijver gelukkig niet zo bekend, want zijn werk is ondermaats en in een enkel geval geplagierd (van Jean Rhys). Als avonturier, journalist en verzetsman zou aan zijn naam eer gedaan kunnen worden als er nog eens iemand een informatief en strak geschreven tijdschriftartikel over hem zou publiceren. Desnoods twee.

HANS RENDERS

EMILE VAN DER WILK *Ed. de Nève, schrijver, journalist, verzetsman, 1889-1961*, 286 blz., uitgeverij De Schaduw, Tilburg, f 29,95. ISBN 0-5083-009-9.